

**Explaining the Effective Factors on Urban Livability
Case Study: Ilam City**

Ruhollah Rostami¹, Seyed Yaghoob Mousavi^{2*}, Bahram Ghadimi³, Khalil Mirzaei⁴.

1- PhD Student in Sociology, Research Sciences Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

2- Associate Professor of Social Sciences, Al-Zahra University, Tehran, Iran

3- Associate Professor of Social Sciences, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

4- Associate Professor of Social Sciences, Roodehen Branch, Islamic Azad University, Roodehen, Iran

Received: 26 March 2021

Accepted: 28 July 2021

Extended Abstract

Introduction

The collected statistics by the United Nations in 1991 shows that in the mid-1990 about 45% or 5.4 billion people of the world population lived in the cities or towns. It has been predicted that in 2025 this population reaches 65%. The growth of population along with the increasing proportion of urbanization and its continued growth lead to the detrimental consequences and create problems for the cities. Various studies show that the necessity to deal with the urban livability in relation to the new duties of planning to response the needs of the post-industrial society, which is seriously seeking facilities and quality of life, has significantly increased on the one hand and the livability has gained a twofold importance, due to the threats facing urban life, on the other hand. According to the livability of the cities is different based on the local and indigenous conditions and characteristics of each city, it is necessary to evaluate and explain the livability of cities, which is the result of the plans and policies, etc. in them. In the meanwhile, Ilam, apart from its appropriate capacities for livability, is far from its parameters due to problems such as environmental pollutions, ethnocentrism, the decrease of the feeling of belonging to the place, being surrounded by the mountains, bourgeoisie, shortage of the land, weariness of the urban texture, unplanned immigration from the villages and suburbs to Ilam and so on. Due to the convergence of the problems and the difficulties, attempts to revive the sustainability and livability of Ilam seem necessary that the scientific recognition of this phenomenon is prerequisite.

Methodology

The present study, with the consideration of its nature and goal, is an applied research and a descriptive-analytical one by its methodology. The statistical society of the research includes all over 18 male and female citizens living in Ilam. Based on Cochran formula the number of the subjects of the sample to be studied in entire Ilam, with an error of 0.05, was 383 who are distributed with the consideration of the population of the subjects of 18 or higher in each neighborhood. Ilam has been composed of four districts. Three neighborhoods have been selected randomly from each district. The research measurement instrument was the questionnaire along with interview. For this purpose, the livability inventory, containing 48 items, has been evaluated whose reliability has been confirmed based on researches were done. The indices of livability

---

* . Corresponding Author (Email: y.mosavi91@alzahra.ac.ir)

Copyright © 2020 Journal of Urban Tourism. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution- noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages provided the original work is properly cited.

with three main economic, social, and environmental dimensions in Likert level have been measured by the standardized livability inventory. In this research, the effect of these indices (as the dependent variable) on independent variables (views on the cultural atmosphere, the feeling of urban well-being, view on the city's management, and the feeling of security) have been taken into consideration.

Results and discussion

Based on an 18-90 scale, the average of satisfaction with economic livability among the respondents was 49.10 which implies their moderate satisfaction. On the satisfaction with social livability, the average was 55.00 of 19 to 95 which shows their moderate satisfaction. The last dimension was the environmental livability. The average satisfaction with environmental livability was 32.66. as the range of this scale was between 11 to 55, the statistical findings show that the respondents are highly satisfied with environmental livability. The data of regression test show that the value of adjusted R equals 0.211. So, it can be said that the analytical model used has calculated 21.9% change in social livability. In other words, 21.9% of the changes in social livability is predictable based on the variables of views on urban management performance, the feeling of urban well-being, feeling of security, and approaches to the cultural atmosphere. The data of Beta in table 7 shows that the level of the direct effects of independent variables on the feeling of social livability in assessment of well-being feeling was 0.092%, approach to cultural atmosphere was 0.342%, the feeling of urban security was 0.168%, and view on the performance of urban management was 0.092%.

Conclusion

The findings of the research on the satisfaction level with the different aspects of livability indicate that the citizens are moderately satisfied with the city's economic livability. A review of the indices of economic livability shows that habitation and its quality have the worst quality from among other variables to which the main reason of dissatisfaction refers. The weaknesses of urban transportation infrastructures and inappropriate conditions of employment and low income are the other sources of low satisfaction with economic livability. The average satisfaction with social livability by Ilam citizens has been reported moderate. Satisfaction with social livability can be evaluated in the shadow of its elements. Social cohesiveness as one of the elements of social livability is in a good position under the influence of intellectual backgrounds, beliefs, and the identity elements remained from the traditions and the past. Of the other elements of social livability is the city's hygienic conditions. Regarding environmental livability as the last aspect of the urban livability, with which the citizens are relatively satisfied, it can be said that during the past years Ilam has been confronting several problems resulting from population growth and the spread of the area of the city, the low per capita of the green space and its unequal distribution, negligence of the indices of environmental sustainability. In the explanatory findings section, the relationship and direct effect of independent research variables on urban livability in all its dimensions were confirmed, that is, the higher the feeling of urban security and the feeling of urban well-being, the higher the positive approach to the cultural atmosphere and to the performance of the urban management.

Keywords: Livability, Urban Livability, Ilam City.

فصلنامه شهر پایدار، دوره ۴، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۰

صص. ۱۲۴-۱۰۷

<http://dor.net/dor/20.1001.1.24766631.1400.4.2.3.7>

تبیین عوامل مؤثر بر میزان زیست پذیری شهری مطالعه موردی: شهر ایلام*

روح الله رستمی - دانشجوی دکتری جامعه شناسی، واحد علوم تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

سید یعقوب موسوی^۱ - دانشیار علوم اجتماعی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

بهرام قدیمی - دانشیار علوم اجتماعی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

خلیل میرزایی - دانشیار علوم اجتماعی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۵/۰۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۰۶

چکیده

زیست پذیری همان دستیابی به کیفیت برنامه ریزی شهری خوب یا مکان پایدار است. اصطلاح زیست پذیری اشاره به درجه تأمین ملزومات یک جامعه بر مبنای نیازها و ظرفیت افراد آن جامعه دارد. هدف مقاله حاضر شناخت عوامل مؤثر بر زیست پذیری شهر ایلام می باشد. روش آلودگی های زیست محیطی با منشأ خارجی، قومیت گرایی، کاهش سرمایه های اجتماعی، کاهش حس تعلق به مکان، محصور بودن در میان کوه ها، سوداگری و کمبود زمین زیست پذیری شهر ایلام را با چالش مواجه ساخته است. تحقیق مورد استفاده، روش توصیفی - تحلیلی، شیوه نمونه گیری، چندمرحله ای تصادفی و ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه همراه با مصاحبه بوده است. جامعه آماری تحقیق، کلیه شهروندان ۱۸ سال و بالاتر ساکن در شهر ایلام تعریف شده است و بر اساس فرمول کوکران تعداد ۳۸۳ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شده اند. نتایج و یافته های تحقیق حاکی از این است که میانگین رضایت از زیست پذیری اقتصادی (۴۹/۱۰)، میانگین رضایت از زیست پذیری اجتماعی (۵۵/۰۰) و میانگین رضایت از زیست پذیری زیست محیطی (۳۲/۶۶) بوده است. همچنین در یافته های کاربرد روش تحلیل مسیر نتایج نشان می دهد که در بیشترین و قوی ترین اثرات بر زیست پذیری، می توان به اثر مستقیم رویکرد به فضای فرهنگی بر زیست پذیری اجتماعی (۰/۳۴۲)، رویکرد به عملکرد مدیریت شهر بر زیست پذیری اقتصادی (۰/۳۵۶) و احساس امنیت شهری بر زیست پذیری زیست محیطی (۰/۲۳۷) اشاره کرد.

واژگان کلیدی: زیست پذیری، زیست پذیری شهری، شهر ایلام.

*. این مقاله برگرفته از رساله دکتری آقای روح الله رستمی در رشته جامعه شناسی به راهنمایی نویسنده های دوم و سوم و مشاوره نویسنده چهارم در دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران می باشد.

Email: y.mosavi91@alzahra.ac.ir

۱. نویسنده مسئول

مقدمه

آمار گردآوری شده توسط سازمان ملل در سال ۱۹۹۱ نشان می‌دهد که در اواسط سال ۱۹۹۰ حدود ۴۵٪ یا بالغ‌بر ۲/۴ میلیارد نفر از جمعیت جهان ساکن شهرها و شهرک‌ها بوده‌اند، این رقم در سال ۲۰۰۰ به ۵۱٪ رسید و پیش‌بینی گردیده که در سال ۲۰۲۵ به ۶۵٪ برسد (Chicago Metropolitan Agency for Planning, 2009). شهرها به واسطه رشد روزافزون جمعیت تحولات و دگرگونی‌های بسیاری را از سر گذرانده‌اند. افزایش جمعیت به همراه نسبت روزافزون شهرنشینی و تداوم این رشد، پیامدهای زیان‌بار و مشکلاتی را برای شهرها دارد.

مطالعات مختلف نشان می‌دهد که از یک سو ضرورت و اهمیت پرداختن به زیست‌پذیری شهری در ارتباط با وظایف جدید برنامه‌ریزی در پاسخ به نیازهای جامعه پس از صنعتی شدن که شدیداً در جستجوی امکانات تسهیلات و کیفیت زندگی است به شدت افزایش یافته است و از سوی دیگر زیست‌پذیری به جهت تهدیدات پیش روی زندگی شهری امروزی نیز اهمیت دوچندانی یافته است. از سوی دیگر تحقیقات جدید پزشکی نشان می‌دهد که شیوع در حال فزونی مشکلات بهداشتی ناشی از آلودگی، هم‌زمان شده است با پذیرش این موضوع که شهرها نقاط مهم ایجاد آلودگی در آب، خاک و هوا هستند که این موضوع از پیشینه طولانی صنعتی سازی سنگین و تکیه بر اتومبیل‌نشآت می‌گیرد. مضاف بر این که شهرهای بزرگ مصرف‌کننده سهم مهمی از منابع اکوسیستم مانند آب، جنگل‌ها و منابع اکوسیستم آبی هستند.

امروزه مسائل شهری، شهرسازی، شهروندی مهم‌ترین مسائل مؤثر بر ابعاد کمی و کیفی زندگی انسان است. از سوی دیگر مردم نیز استانداردها و توقعات و انتظارات بالاتری از محیط و شهر خود دارند. به همین دلیل، توجه به زیست‌پذیری کلید حل بسیاری از معضلات بسیار مهم شهرها است (مهره کش و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۱۲). وضعیت زیست‌پذیری شهرها با توجه به شرایط ویژگی‌های بومی و محلی هر شهری متفاوت است. اما بررسی و تبیین وضعیت زیست‌پذیری که ناشی از سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها و ... در شهرها می‌باشد لازم و ضروری است. این معنا اگرچه ناظر به برداشتها و تفسیرهای گوناگون است اما در مجموع بر پایداری و استمرار توسعه برای همگان و نسل‌های آینده طی زمان و بر همه‌جانبه‌گری ابعاد پیچیده اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست‌محیطی فرایند توسعه در سطح یک شهر تأکید دارد (ساسان‌پور و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۹ به نقل از رهنمایی و پور موسوی، ۱۳۸۵: ۱۷۸). بنابراین می‌توان گفت زیست‌پذیری یک شهر می‌تواند بیانگر پایداری آن شهر باشد. این پایداری نشآت گرفته از عوامل و ابعاد مختلف شهری از جمله اقتصادی، اجتماعی، طبیعی، نهادی، زیست‌محیطی و ... است.

کشور ما نیز از جریان رشد شهرنشینی جدید به دور نمانده است. شهرنشینی معاصر ایران همانند بسیاری از کشورهای توسعه‌نیافته بازتاب فضایی تحول در سازمان‌یابی تولید و به‌طور مشخص بازتاب بسط سرمایه‌داری پیرامونی است (کرمی، ۱۳۹۰: ۲۴۱). در این میان شهر ایلام علی‌رغم برخورداری از ظرفیت مناسب برای ایجاد صنایع تبدیلی و پایین‌دستی مرتبط با بخش‌های کشاورزی، نفت و نیروگاهی، برخورداری از چشم‌اندازهای زیبا به‌منظور گردشگری، وجود بسترهای مناسب امنیتی در شهر، نزدیک‌ترین مسیر دسترسی به عتبات عالیات، برخورداری از پویایی و تنوع اجتماعی، توازن شهری آن از لحاظ اقتصادی و اجتماعی در سال‌های اخیر به‌هم‌خورده است. آلودگی‌های زیست‌محیطی با منشأ خارجی به‌صورت گردوخاک که حداقل ۵۰ روز در سال شهر را فرامی‌گیرد، سکونت در شهر با مشکل مواجه ساخته است، قومیت‌گرایی، سرمایه‌های اجتماعی را کاهش داده، کاهش حس تعلق به مکان و جاذبه‌های بیرونی زمینه مهاجرت نخبگان علمی، اقتصادی و اجتماعی را فراهم ساخته است و تمایلی برای سرمایه‌گذاری اقتصادی وجود ندارد، محصور بودن در میان کوه‌ها، سوداگری و کمبود زمین و فرسوده بودن بخش‌های از بافت شهری امکان توسعه بهینه و مطلوب فضاهای شهری و توسعه ناوگان حمل‌ونقل عمومی شهر را کاهش داده است و مهاجرت بی‌رویه شهرستان‌ها و مراکز تابع به دلیل بیکاری و فقر به شهر ایلام موجب شکل‌گیری سکونتگاه‌های غیررسمی در پیرامون شهر شده است. از این‌رو

وجود همگرایی این مسائل موجب گشته شهر بسیاری از ویژگی‌های مثبت و سازنده خود را به تدریج ازدست داده که در این میان کاهش زیست پذیری یکی از آنهاست. زیرا که زیست پذیری محصول توازن، تعادل و عملکرد مطلوب و مناسب سیستمها و ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، محیطی، مدیریتی و تاریخی یک شهر است که شرایط مطلوب و مناسب زیست ساکنان آن را فراهم می‌آورد و هر زمان شهر از این تعادل و توازن فاصله بگیرد، دچار آسیب شده و زیست پذیری آن در ابعاد و زمینه‌های گوناگون ذکر شده، در معرض خطر و تهدید قرار می‌گیرد. محدود بودن مطالعاتی که به‌طور خاص به درک مردم درباره شرایط محل زندگی و این که چه چیزی محل زندگی آن‌ها را مکانی خوب یا بد می‌کند و به‌طور خاص شاخص‌های زیست پذیری در شهر ضرورت این پژوهش و بررسی و شناخت اصول و شاخص‌های زیست پذیری شهری برای بهبود وضعیت زیست‌پذیری شهر را آشکار می‌کند. از این‌رو، تلاش برای احیا، پایداری، سرزندگی و زیست‌پذیری شهر ایلام لازم و مفید به نظر می‌رسد که مقدمه آن شناخت علمی این پدیده است. با توجه به مطالب ذکر شده و اهمیت موضوع هدف اصلی پژوهش حاضر دستیابی به پاسخ این سؤال است، که وضعیت "زیست پذیری" شهر ایلام چگونه است؟ بین رویکرد فرهنگی، احساس بهزیستی و احساس امنیت و رضایت از زیست پذیری شهری در شهر ایلام رابطه وجود دارد؟

جایگاه اولیه شکل‌گیری مطالعات زیست‌پذیری، موسسه تکنولوژی ماساچوست و پس از آن دانشگاه کالیفرنیا در برکلی بود که در دهه ۱۹۷۰، هر دو برای مدت‌های طولانی از مراکز مهم تمرکز بر مطالعات زیست‌پذیری به شمار می‌آمدند. دونالد ایلپارد (۱۹۸۱) در تحقیق خیابان‌های زیست‌پذیر در سانفرانسیسکو نیز ایده زیست‌پذیری مکان‌ها و شکل‌گیری جوامع را با تکیه بر نقش نظام حرکت و دسترسی و سنجش نقش ترافیک مورد مطالعه قرارداد. در تحقیق او این نتیجه استخراج گردید که میزان تعاملات اجتماعی ساکنین در خیابان‌ها با حجم ترافیک سواره بالا کمتر از یک‌سوم ساکنین در خیابان‌های کم ترافیک است. این نتیجه میزان تأثیر ترافیک بر زندگی انسان شهرنشین را نشان می‌دهد. نیوتن (۲۰۱۲) در مطالعه‌ای تحت عنوان رابطه میان زیست‌پذیری و پایداری در شهرهای استرالیا به این نتیجه رسیده است که، الزاماً رابطه مستقیمی میان بهبود زیست‌پذیری و وضعیت زیرساخت‌ها وجود ندارد. ماتیاس و فرانکلین (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان «زیست‌پذیری برای همه؟ محدوده‌های مفهومی و مفاهیم کاربردی» دریافته‌اند که زیست‌پذیری در کنار مفهوم پایداری ارتقاء پیدا کرده و زیست‌پذیری را درک عموم از زیست‌پذیری، سرمایه‌گذاری‌های زیرساختی در شهرها و به‌علاوه حس رقابت مابین شهرها برای جلب توجه مردم دانسته‌اند. در این پژوهش در رابطه با اصول اساسی و ابزارهای زیست‌پذیری و سیاست‌های ارتقاء زیست‌پذیری بحث شده است. محمد کاشف (۲۰۱۶) در پژوهش «زیست‌پذیری شهری در سراسر مرزهای انتظامی و حرفه‌ای» به بررسی ادبیات و تئوری‌های مختلف که به مفهوم زیست‌پذیری کمک می‌کنند پرداخته است و سپس شهرها را با توجه به ساختارهای آکادمیک معماری و برنامه‌ریزی شهری به همراه فرهنگ شهرها و بر اساس استانداردهای زندگی و خدمات و تعاملات بین‌المللی رتبه‌بندی می‌کند. هدف این پژوهش روشن‌سازی شرایط و فرایندهای است که سطح زیست‌پذیری محیط‌های شهرها را بالا می‌برند. بخش عمده مقاله در رابطه با شهرهای استرالیایی و اروپایی و شمال آمریکا می‌باشد. خراسانی و ضرغام فرد (۲۰۱۷) در پژوهشی تحت عنوان «تحلیل اثرات عوامل فضایی بر زیست‌پذیری روستاهای پیرامون شهری» با استفاده از مدل معادلات ساختاری و نرم‌افزار لیزرل به تجزیه و تحلیل فاکتورهای فضایی در مقیاس محلی و منطقه‌ای بر زیست‌پذیری روستاهای اطراف شهرستان ورامین در استان تهران پرداخته‌اند و دریافته‌اند که بین عوامل فضایی و شاخص رفاه در روستاهای انتخاب شده رابطه معناداری وجود دارد. رهنما و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی به ارزیابی و سنجش زیست‌پذیری شهری در کلان‌شهر اهواز پرداخته‌اند. نتایج نشان داده است منطقه سه شهر اهواز دارای بیشترین میزان زیست‌پذیری و منطقه پنج دارای کمترین میزان زیست‌پذیری می‌باشد. تردست و همکاران (۱۳۹۸) به تبیین الگوی سازمان‌یابی فضایی زیست‌پذیری شهری در

شهر ایلام پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داده است که از میان شاخص‌های سازمان‌یابی فضایی عوامل طبیعی بیشترین تأثیر بر زیست پذیری شهر ایلام داشته و در مراتب بعدی عوامل تاریخی، اجتماعی، کالبدی و فعالیت‌ها و در نهایت ساختار اقتصادی با میزان ضرایب همبستگی متفاوت قرار دارد. سلیمانی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی زیست پذیری شهری، مفهوم، اصول، ابعاد و شاخص‌ها ضمن معرفی زیست پذیری به‌عنوان رویکرد غالب در برنامه‌ریزی شهری جهان معاصر؛ خاستگاه نظری، دیدگاه‌های تأثیرگذار و ادبیات نظری- تجربی، ابعاد و شاخص‌های آن را بررسی کرده است. این تحقیق به لحاظ هدف بنیادی- نظری و داده‌های آن، به روش کتابخانه‌ای- اسنادی فراهم آمده است. یافته‌های مقاله بیانگر این موضوع است که با توجه به شرایط امروز، در بیشتر شهرهای جهان توافق کلی درباره اهمیت و ضرورت شناخت، تحلیل و تبیین زیست پذیری شهری در ابعاد گوناگون وجود دارد؛ اما اجماع نظر درباره تعریف، اصول، معیارها و شاخص‌های آن وجود ندارد. مهم‌ترین علت این امر را می‌توان در وابستگی مستقیم این مفهوم به شرایط مکانی، زمانی و مهم‌تر از همه، بستر اجتماعی- اقتصادی و مدیریتی جامعه هدف دانست. ساسان پور و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان "سنجش و ارزیابی زیست پذیری در مناطق بیست دوگانه کلان شهر تهران"، زیست پذیری را به‌طور کلی به سه بعد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی تقسیم می‌کند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در میان مناطق ۲۲ گانه، مناطق یک و سه شهر تهران به ترتیب با میانگین رتبه‌ای ۷۵/۳۵۳ و ۶۵/۳۰۱ برای بعد زیست‌محیطی ۷۵/۲۸۷ و ۸۸/۲۹۲ برای بعد اجتماعی و ۲۵/۳۳۸ و ۷۶/۲۹۴ برای بعد اقتصادی از بیشترین زیست پذیری نسبت به دیگر مناطق برخوردار است. در مقابل منطقه بیست با میانگین رتبه‌ای ۹۰/۲۹ برای بعد زیست‌محیطی ۹۰/۳۴ برای بعد اجتماعی و ۳۵ برای بعد اقتصادی دارای کمترین میزان زیست پذیری در بین مناطق ۲۲ گانه می‌باشد. علیزاده (۱۳۹۳) با عنوان سنجش عوامل زیست پذیری با تأکید بر رویکرد مشارکت (مطالعه موردی محله بریانک منطقه ۱۰ شهرداری تهران) با استفاده از فاکتورهای فضاهای عمومی، انسجام اجتماعی، احساس تعلق به محله، مسکن با کیفیت به سنجش عوامل زیست‌پذیری با تأکید بر رویکرد مشارکت در محله بریانک می‌پردازد. نتایج حاکی از تأثیر مستقیم همه عوامل زیست‌پذیری روی مشارکت بوده و از نظر ساکنین بریانک مکان‌های عمومی و انسجام اجتماعی بیشترین اولویت را میان متغیرها دارا می‌باشند. بندرآباد (۱۳۹۰) در رساله خود تحت عنوان «تدوین اصول الگوی توسعه فضا و شکل شهر زیست‌پذیر مطالعه موردی منطقه ۱، ۱۵، ۲۲ شهر تهران» مؤلفه‌های سیاست‌های مدیریت شهری، سبز طبیعی، الگوی تاریخی، فعالیت اقتصاد شهری، و ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی به‌عنوان شاخص‌های برای شکل یک شهر زیست‌پذیر شناسایی نموده است. در ارتباط با ابعاد زیست‌پذیری برخی مطالعات در شهرهای مختلف انجام شده است که این مهم در شهر ایلام تا کنون انجام نشده است به‌ویژه اینکه نیاز است مجموع شاخص‌های تأثیرگذار در زیست‌پذیری با هم بررسی و نتایج آن مشخص گردد. در این پژوهش تلاش شده است با توجه به اهمیت بسیار بالای شاخص‌های جامع و کلی در زیست‌پذیری شهری این شاخص‌ها شهر ایلام بررسی گردد. بحث دیگری که در این مطالعه به آن پرداخته شده است، بحث زیست‌پذیری از منظر جامعه‌شناسی می‌باشد. جامعه‌شناسی زیستی از جمله گرایش‌های نوینی است که محور عمده خود را پیرامون اجزاء و عناصر زیست‌محیطی قرار می‌دهد. این تحقیق با استفاده از تجارب داخلی و خارجی در حوزه مطالعات شهری و جامعه‌شناسی شهری تلاش دارد شرایط زیست‌پذیری شهر ایلام را از منظر جامعه‌شناسی زیستی و شهری مورد بررسی قرار دهد.

مبانی نظری

در فرهنگ لغات شهری، شهر زیست‌پذیر معادل عبارت "liveable city" آورده شده است. در برخی متون فارسی معادل عبارت فوق را سرزندگی شهری ذکر کرده‌اند (گلکار، ۱۳۸۵: ۲۴). نظریه زیست‌پذیری برای اولین بار بر مبنای بررسی

آبراهام مازلو (۱۹۴۵) درباره نیازهای انسانی شکل گرفت. بر اساس هرم مازلو، انسان‌ها در درجه اول برای رفع احتیاجات پایه‌ای خود و سپس برای رفع نیازهای لایه‌های بالاتر تلاش می‌کنند. اما واژه شهرهای قابل زیست یا همان زیست پذیر در ادبیات و مفهوم عمومی در طول دهه ۱۹۸۰ در رابطه با رشد نگرانی‌های محیطی و افزایش رقابت میان شهرهای جهان برای جذب سرمایه‌گذاران خارجی و پیشرفت‌های اقتصادی آنان پدیدار شد (EIU, 2004:4)، اصطلاح زیست پذیری نیز از زمانی که "شهرهای زیست پذیر" توسط لوزان هنری لفاردی در سال ۱۹۸۷ منتشر شد، رسماً وارد ادبیات شهرسازی گردید. علاوه بر حیطه برنامه‌ریزی شهری این اصطلاح در رقابت‌های سیاسی بین شهرها نیز از طریق تعیین سالانه زیست پذیرترین شهرهای جهان واژه‌ای شناخته شده است (seskin & Vanzeir, 2011:4; بندرآباد، ۱۳۹۰: ۲). مطالعه و بررسی مفهوم زیست پذیری نشان می‌دهد که این مفهوم به‌عنوان پاسخی انتقادی به سیاست‌های نامطلوب شهری و اثرات جانبی منفی آن، توسعه یافته است. از این رو برخی مفاهیم و رویکردها در شکل‌گیری و پیدایش این مفهوم تأثیرگذار بوده‌اند و هر یک بر اساس اختصاصات رشته علمی خود به تحلیل و ارزیابی این مفهوم پرداخته است. زیست پذیری بر پایه مرور ادبیات به‌عنوان یک راه برای توصیف راه‌حل‌های دولت‌های محلی و سازمان‌های برنامه‌ریزی محلی برای رسیدن به اهداف توسعه پایدار مندرج در کمیسیون برانتلند می‌باشد (بندرآباد و احمدی‌نژاد، ۱۳۹۲: ۶). زیست پذیری در معنای اصلی و کلی خود به مفهوم دستیابی به قابلیت زندگی است و در واقع همان دستیابی به کیفیت برنامه‌ریزی شهری خوب یا مکان پایدار است. پیرامون زیست پذیری بحث‌های گسترده‌ای در مورد پایداری، حمل‌ونقل، محیط سرزنده، ابعاد مختلف جامعه و ... می‌شود (ساسان‌پور و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۰). رابرت کوان در فرهنگ شهرسازی در مقابل واژه زیست پذیر، عبارت "مناسب برای زندگی" و "فراهم آوردن کیفیت زندگی خوب" را تعریف می‌نماید (Cowan, 2005:44). آژانس برنامه‌ریزی کلان‌شهر شیکاگو، جوامع زیست‌پذیر را جوامع سالم، ایمن و پیاده‌مداری می‌داند که گزینه‌های مختلف حمل‌ونقل را جهت دسترسی به موقع به مدارس، مراکز کار، خدمات شهری و نیازهای اساسی فراهم می‌آورند. به عبارتی، یک اجتماع زیست‌پذیر، اجتماعی امن، قابل اطمینان با گزینه‌های مختلف حمل‌ونقل، عدالت محوری، دارای مسکن قابل استطاعت و اقتصاد رقابتی است (ISOCARP, 2010:27-28). شهر زیست‌پذیر دارای دو ویژگی است ویژگی اول آن معیشت و ویژگی دوم آن پایداری بوم‌شناختی است. معیشت به معنای شغلی که به اندازه کافی به مسکن مناسب و آبرومند نزدیک بوده و درآمد مناسب و دسترسی به خدماتی که یک سکونتگاه را سلامت بخش می‌نماید (Eckert & Schinkel, 2010:5). شهرهای زیست‌پذیر مکان‌هایی برای زندگی اجتماعی، خلق زیبایی، حضور همه ساکنان در قلمرو عمومی و به‌دوراز آلودگی و ترافیک هستند. اصول اجتماعی و ارزش‌های آن در شهر زیست پذیر جایگاه ویژه‌ای دارد. در شهر زیست پذیر آستانه‌های رضایت اجتماعی و ارزش‌های هویتی دارای اهمیت زیادی هستند (بندرآباد، ۱۳۹۰: ۱۰۴). مفهوم زیست‌پذیری به دلیل اهمیت تهدیدهای موجود در حوزه و وضعیت کیفیت زندگی رشد یافته است. عواملی مانند رشد سریع، فقدان اراضی زراعی و فضاهای باز، کمبود مسکن، رشد نابرابری اجتماعی، ضعف فزاینده هویت محلی، مکانی و زندگی اجتماعی، تهدیدات جدی برای زیست‌پذیری و اجتماع به شمار می‌آیند (قنبری، ۱۳۹۶: ۲۹). زیست‌پذیری طیف وسیعی از نیازهای انسانی، از غذا و امنیت گرفته تا زیبایی و نمادهای فرهنگی و احساس تعلق به اجتماع یا مکان را شامل می‌شود (National Research Council, 2002:4) در واقع شهر زیست‌پذیر به‌عنوان یک اتصال بین گذشته و آینده مطرح است. که از یک سو به نشانه‌های تاریخی احترام می‌گذارد و از سوی دیگر به آنچه تاکنون متولد شده است، ارجح می‌نهد. شهر زیست‌پذیر شهری است که از نشانه‌های تاریخی محافظت می‌کند. این شهر همچنین شهری است که علیه هرگونه هدر دادن منابع طبیعی و آنچه ما باید به‌صورت دست‌نخورده برای آیندگان نگاه‌داریم مبارزه می‌کند (حبیبی و همکاران، ۱۳۹۲: ۵). در نهایت می‌توان گفت زیست‌پذیری به‌عنوان یک مفهوم با توجه به بستر و زمینه‌ای که در آن تعریف می‌شود، می‌تواند گسترده یا محدود باشد. باین وجود

کیفیت زندگی در هر مکان در مرکز توجه این مفهوم قرار داشته و شامل نماگرهای قابل اندازه‌گیری بسیار متنوعی است که معمولاً تراکم، حمل‌ونقل، امنیت و پایداری، اجزای ثابت آن را تشکیل می‌دهند (خراسانی، ۱۳۹۲: ۳؛ Perogordo Madrid, 2007: 40). توسعه پایدار فرایندی هدایت یافته و درعین حال قابل انتخاب و برنامه‌ریزی شده است و که به زیرساخت‌های توسعه‌ای و پویایی یا دینامیک اجتماعی نیاز دارد. با توجه به این که توسعه پایدار بیش از هر معیاری بر معیارهای کیفی و انسانی تأکید می‌کند، و افزایش درآمد و گسترش اشتغال و رفاه عمومی را در راستای بهبود کیفیت زندگی و استفاده مناسب و بهینه از منابع طبیعی را پیش‌نیاز رشد اقتصادی و تأمین عدالت اجتماعی می‌داند، ارتباط نزدیکی با مفهوم زیست‌پذیری اقتصادی دارد و یکی از دیدگاه‌های زمینه‌ساز شکل‌گیری آن بوده است (خراسانی، ۱۳۹۳: ۹۱). از یک دیدگاه شباهت‌های بسیاری بین مفاهیم زیست‌پذیری و پایداری وجود دارد. به‌عنوان مثال هر دو به تأمین نیازها، عدالت و برابری و کیفیت محیط زندگی توجه نشان می‌دهند. درعین حال تفاوت‌های متعددی نیز بین آن‌ها وجود دارد از جمله این که زیست‌پذیری بر روی دوره زمانی کوتاه‌مدت و پایداری بر روی دوره‌های زمانی بلندمدت تمرکز دارند (Van Dorst, 2010: 345). تمایزی بین شاخص‌های زیست‌پذیری با شاخص‌های پایداری وجود دارد. مثلاً پایداری بر پایه سه فاکتور زیست‌محیطی، اقتصادی و برابری در مقیاس کلان و با تأکید بر نسل آینده است، درحالی که زیست‌پذیری بر کیفیت مطلوب زندگی، زمان و مکان حال تأکید دارد. همچنین برخلاف توسعه پایدار، زیست‌پذیری عوامل و فرایندهای ناظر بر جامعه را نه در لایه‌های گذشته، بلکه در وضع موجود آن جستجو می‌کند و از این منظر، با پایداری تفاوت اساسی دارد (Larice, 2005: 73). در راستای مفهوم زیست‌پذیری با کیفیت زندگی نیز می‌توان گفت، کیفیت زندگی موضوعی ذهنی است که با رفاه کلی و عمومی افراد در ارتباط است و زیست‌پذیری شرایط عینی است که در آن ملزومات اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست‌محیطی به‌منظور آسایش و رفاه درازمدت آحاد جامعه فراهم می‌گردد. بنابراین، این دو مفهوم در طول یکدیگر قرار دارند. به‌عبارت‌دیگر، کیفیت مطلوب زندگی تنها در سایه زیست‌پذیری در یک مکان محقق می‌شود (عیسی لو همکاران، ۱۳۹۳: ۱۱۱). در حال حاضر، دو سازمان مهم در سطح بین‌المللی وجود دارند که هر ساله گزارش جهانی شهرهای زیست‌پذیر را منتشر می‌کنند: واحد هوش اکونومیست (Economist Intelligence Unit) و موسسه مرسر (Mercer). شاخص‌های واحد هوش اکونومیست شامل ثبات، مراقبت‌های بهداشتی، فرهنگ و محیط‌زیست، آموزش و زیرساخت می‌باشند. در نهایت پس از ارزیابی وضعیت شهرها آن‌ها در پنج طبقه قابل قبول، متوسط، نامناسب، کاملاً نامناسب و غیرقابل قبول، رده‌بندی می‌شوند (The Economist Intelligence Unit, 2015: 8-9). موسسه مرسر، هر سال یک‌بار مطالعه‌ای درباره کیفیت زیست‌پذیری بیش از ۳۸۰ شهر جهان بر اساس ارزیابی‌هایی از ۱۰ طبقه‌بندی اصلی و ۳۹ معیار و شاخص انجام می‌دهد. شاخص‌های کیفیت زیست‌پذیر به این شرح می‌باشد: محیط سیاسی و اجتماعی، محیط فرهنگی اجتماعی، ملاحظات پزشکی و سلامت، مدارس و آموزش، تفریح و سرگرمی، کالاهای مصرفی، مسکن، خدمات عمومی و حمل‌ونقل و محیط طبیعی (www.mercer.com). در یک تحقیق دیگری که توسط محققین دانشگاه ملیبورن استرالیا انجام شده است، پس از مطالعه مآخذ بسیار زیاد مرتبط با موضوع زیست‌پذیری ۱۱ معیار اصلی برای زیست‌پذیری در نظر گرفته‌اند که شامل زیرمعیارهای ذهنی و عینی زیادی می‌باشد که این معیارها جرم و امنیت، مسکن، آموزش، اشتغال و درآمد، خدمات اجتماعی و سلامت، حمل‌ونقل، فضای باز عمومی، دموکراسی محلی و پایداری اجتماعی، اوقات فراغت و فرهنگ، غذا و کالاهای محلی و محیط‌زیست می‌باشند (Lowe & others, 2013: 20-51). در این تحقیق شاخص‌های مورد مطالعه بر مبنای زیست‌پذیری با مفهوم توسعه پایدار انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفته شده است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با توجه به ماهیت و هدف پژوهش از نوع تحقیقات کاربردی و به لحاظ روش شناختی از نوع تحقیقات توصیفی-تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری آن کلیه شهروندان زن و مرد بالای ۱۸ سال ساکن در شهر ایلام تشکیل می‌دهند که بر اساس مرکز آمار در سال ۱۳۹۵ ایلام ۱۵۵۲۸۹ نفر بوده‌اند، تعریف شده است. بنابراین و بر اساس فرمول کوکران تعداد نمونه مورد مطالعه در کل شهر ایلام با در نظر گرفتن ۰/۰۵ خطا ۳۸۳ نفر است که با در نظر گرفتن تعداد جمعیت افراد ۱۸ سال و بالاتر در هر محله، توزیع شده‌اند. در تحقیق حاضر، با توجه به بزرگ بودن جامعه آماری و عدم دسترسی به اطلاعات آماری تمام و نیز وقت‌گیر و پرهزینه بودن تهیه چارچوب آماری فوق، از روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای تصادفی استفاده شده است. شهر ایلام از ۴ ناحیه تشکیل شده است، که به صورت تصادفی از هر ناحیه ۳ محله انتخاب شده است.

جدول شماره ۱. شیوه توزیع نمونه‌ها در سطح نواحی شهر ایلام

ناحیه	جمعیت	درصد	تعداد پرسشنامه
۱	۵۲۰۹۴	۰/۳۳	۱۲۶
۲	۳۵۷۹۳	۰/۲۳	۸۸
۳	۳۱۶۲۴	۰/۲۰	۷۷
۴	۳۴۹۳۲	۰/۲۴	۹۲

سپس تعداد نمونه در هر محله تعیین شده است. بر این اساس تعداد نمونه در هر محله به نسبت سهم تعداد افراد ۱۸ ساله و بالاتر هر محله و بر اساس رابطه زیر تعیین شده است:

$$S_i = \frac{n_i}{N} \times S$$

S_i : تعداد نمونه در هر محله

n : تعداد افراد ۱۸ ساله و بالاتر هر محله

N : تعداد کل جمعیت ۱۸ سال و بالاتر ناحیه

S : تعداد کل نمونه

بدین‌سان تعداد افراد نمونه در محلات مرکزی (۴۲)، استاندارد (۳۹)، هانیوان (۴۵)، شهرک هجرت (۳۱)، سبزی آباد (۲۸)، بانبرز (۲۹)، شادآباد (۲۶)، فرودگاه قدیم (۳۴)، نامدنانان (۱۷)، آزادگان (۳۲)، رزمندگان (۳۳) و جانبازان (۲۷) نفر بوده‌اند. سپس از هر محله بعد از فهرست برداری بلوک‌ها، تعدادی بلوک انتخاب و در مرحله آخر تعدادی از افراد ۱۸ ساله و بالاتر به صورت تصادفی برای مصاحبه انتخاب می‌شوند. ابزار اندازه‌گیری تحقیق، پرسشنامه همراه با مصاحبه بوده است. بدین منظور پرسشنامه سنجش زیست‌پذیری با ۴۸ سؤال که روایی آن بر اساس تحقیقات انجام‌گرفته در بین پژوهشگران تأیید شده است مورد ارزیابی قرار گرفته است.

جدول شماره ۲. ابعاد و شاخص‌های زیست‌پذیری

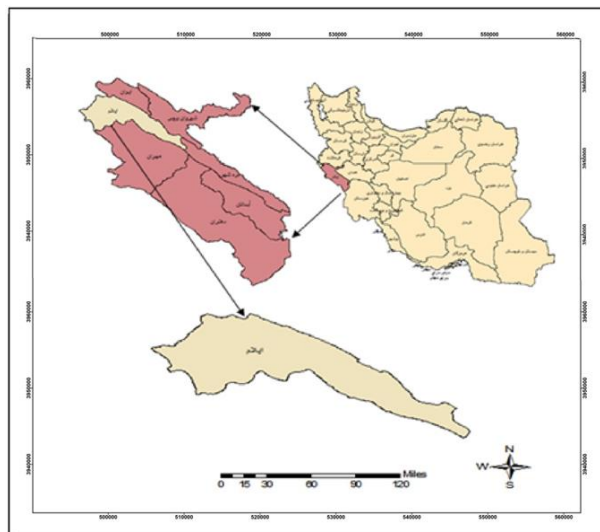
ابعاد	شاخص‌ها	محققان
اقتصادی	داشتن شغل مناسب - درآمد مناسب خانوار - درآمد مناسب حاصل از فرصت‌های شغلی - تعدد فرصت‌های شغلی - رضایت از هزینه‌های مسکن و زمین - رضایت از هزینه‌های روزمره - رضایت از میزان هزینه‌های دسترسی‌ها و حمل‌ونقل - تمایل به سرمایه‌گذاری در شهر	Burden and Litman(2001), Wheeler(2011), congress for New Urbanism(2011)
اجتماعی	مشارکت و همبستگی در امور محله - رضایت از آموزش‌های عمومی - رضایت از کیفیت خدمات بهداشتی - میزان ارتباط با مدیران و مسئولین شهری - تراکم جمعیت در محلات - میزان حضور در اماکن عمومی - رضایت از روابط اجتماعی محله‌ها - امنیت فردی و اجتماعی - امنیت زنان و کودکان در طی شبانه‌روز - پیوستگی و تعلق به مکان - تمایل به زندگی و ماندگاری	رفعیان و مولوی (۱۳۹۰)، فتحعلیان و پرتوی (۱۳۹۰)، روت وینهون (۱۹۹۵)، تاونسند (۱۹۹۹)، ثاری (۲۰۰۳)، ساورت ورت (۲۰۰۳)، لولبی و همکاران (۲۰۱۰)، طرح و نکوور (۲۰۰۲)، بندرآباد (۱۳۹۰)، لیتمن (۲۰۰۴)
		National Research Council(2002) Congress council For New Urbanism(2011)

برخورداری از دفع فاضلاب بهداشتی - کیفیت و جمع‌آوری و دفع	رفعیان و مولوی (۱۳۹۰)، فتحعلیان و پرتوی (۱۳۹۰)،
آب‌های سطحی - رضایت از فقدان آلودگی صوتی - رضایت از کیفیت	ثاری (۲۰۰۳)، ساورت ورث (۲۰۰۳)، لولبی و همکاران
هوا - رضایت از پاکیزگی محیط و چشم‌انداز - وسعت فضاهای سبز و	(۲۰۱۰)، طرح ونکوور (۲۰۰۲)، بندرآباد (۱۳۹۰)
کیفیت مناسب آن‌ها - چشم‌انداز مناسب ساختمان‌ها و معماری بناها	

شاخص‌های زیست‌پذیری با سه بعد اصلی اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی در سطح لیکرت با استفاده از پرسشنامه استاندارد شده زیست‌پذیری مورد سنجش قرار گرفته است. در این پژوهش تأثیر این شاخص‌ها (به‌عنوان متغیر وابسته) بر متغیرهای مستقل (رویکرد به فضای فرهنگی، احساس بهزیستی شهری، رویکرد به عملکرد مدیریت شهر و احساس امنیت شهری) مدنظر می‌باشد. در خصوص روایی دیگر متغیرهای تحقیق باید گفت که ابزارهای سنجش در اختیار اساتید، کارشناسان و افرادی از جامعه آماری در قالب PreTest قرار گرفت تا ضمن بررسی برداشت و درک آن‌ها از سؤالات، از نظر جمله‌بندی و ترتیب و شکل نیز مورد بررسی قرار بگیرند. میانگین کل CVR ابزار برابر با ۰/۸۳۳ به دست آمده است. در مورد پایایی و دستیابی به نتایج مشابه در صورت تکرار تحقیق، از روش اعتبار درونی وسیله اندازه‌گیری با محاسبه آلفای کرونباخ توسط نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. نتایج حاصله حاکی از ضریب پایایی زیست‌پذیری ۰/۸۲۸ درصد می‌باشد. همچنین به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، ابتدا ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی نمونه آماری پاسخگویان از جمله سن، جنس، تحصیلات، محله، شغل و وضعیت تأهل و سپس آمارهای توصیفی مربوط به سنجش‌های مورد استفاده برای اندازه‌گیری زیست‌پذیری شهری (زیست‌پذیری اقتصادی، زیست‌پذیری اجتماعی و زیست‌پذیری زیست‌محیطی) مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در بخش دوم فرضیات تحقیق یعنی رابطه بین متغیرهای مستقل تحقیق (رویکرد به فضای فرهنگی، بهزیستی شهری، رویکرد به عملکرد مدیریت شهری و احساس امنیت شهری) با ابعاد زیست‌پذیری شهری با استفاده از آزمون roh اسپیرمن مورد سنجش قرار گرفته‌اند. سپس برای تعیین میزان اثرگذاری متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته و ارزیابی مدل تحلیلی، رگرسیون چند متغیره مورد بررسی و مدل تجربی تحقیق بر اساس نتایج حاصله ترسیم شده است.

محدوده مورد مطالعه

قلمرو جغرافیایی مورد مطالعه این پژوهش، شهر ایلام است. شهر ایلام به‌عنوان مرکز استان ایلام بین ۳۳ درجه و ۲۱ دقیقه و ۳۰ ثانیه تا ۳۳ درجه و ۵۱ دقیقه و ۴۸ ثانیه عرض شمالی و ۴۵ درجه و ۴۱ دقیقه و ۰۷ ثانیه تا ۴۶ درجه و ۵۱ دقیقه و ۱۹ ثانیه طول شرقی در شمال غربی استان ایلام قرار گرفته است. شهر ایلام با مساحت ۲۱۲۸۰۴/۶۷ هکتار شامل ۱۰۶۲ درصد مساحت استان در شمال غربی استان قرار گرفته و با شهرستان‌های ایوان، سیروان، چرداول، دره شهر، مهران و کشور عراق همسایه است. بر اساس آمار سال ۱۳۹۵ مرکز آمار ایلام، شهر ایلام دارای ۲۳۵۱۴۴ نفر جمعیت بوده است. بیش از ۲۷ درصد از کل جمعیت استان را به خود اختصاص داده که این نشان‌گر اهمیت آن به‌عنوان مهم‌ترین نقطه شهری استان بوده است. (از نظر نظام تقسیمات کالبدی، شهر دارای ۴ منطقه ۱۵ ناحیه می‌باشد (مطالعات طرح تفصیلی شهر ایلام، ۱۳۹۴).

شکل شماره ۱. موقعیت جغرافیایی شهر ایلام

بحث و یافته‌ها

از تعداد ۳۸۳ نفر جمعیت نمونه تعداد ۱۴۲ معادل (۳۷/۱) درصد را زنان و ۲۴۱ نفر معادل (۶۲/۹) درصد را مردان تشکیل می‌دهند. تعداد ۱۱۸ نفر معادل (۳۰/۸) درصد بین ۱۸ تا ۳۰ سال، تعداد ۱۵۹ نفر معادل (۴۱/۵) درصد بین ۳۱ تا ۴۰ سال، تعداد ۸۲ نفر معادل (۲۱/۴) درصد بین ۴۱ تا ۵۰ سال، تعداد ۲۰ نفر معادل (۵/۲) درصد بین ۵۱ تا ۶۰ سال و ۴ نفر معادل (۱/۰) درصد بیشتر از ۶۰ سال سن داشته‌اند. بیشترین فراوانی مشاهده شده مربوط به گروه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال می‌باشد. از مجموع افراد مورد بررسی تعداد ۱۰۹ نفر معادل (۲۸/۵) درصد مجرد و تعداد ۲۷۴ نفر معادل (۷۱/۵) درصد متأهل بوده‌اند. تعداد ۳۱ نفر معادل (۸/۱) درصد بیکار، تعداد ۲۷ نفر معادل (۷/۰) درصد خانه‌دار، تعداد ۴۸ نفر معادل (۱۲/۵) درصد دانشجو، تعداد ۱۸۷ نفر معادل (۴۸/۸) درصد دارای شغل آزاد و تعداد ۹۰ نفر معادل (۲۳/۵) درصد دارای شغل دولتی بوده‌اند. تعداد ۱۴ نفر معادل (۳/۷) درصد بی‌سواد، تعداد ۱۱۵ نفر معادل (۳۰/۰) درصد دیپلم و زیر دیپلم، ۱۹۲ نفر معادل (۵۰/۱) درصد فوق‌دیپلم و لی‌سانس و ۶۲ نفر معادل (۱۶/۲) درصد دارای تحصیلات عالیه یعنی فوق‌لی‌سانس و دکتری داشته‌اند.

بر مبنای یک مقیاس ۱۸ تا ۹۰، میانگین رضایت از زیست پذیری اقتصادی در بین پاسخگویان (۴۹/۱۰) می‌باشد که حاکی از رضایت متوسط آنها است. این میانگین رضایت بر حسب متغیرهای مستقل تحقیق تقریباً ثابت است و دامنه انحراف از آن زیاد نیست. در خصوص رضایت از زیست پذیری اجتماعی، بر مبنای یک مقیاس ۱۹ تا ۹۵، میانگین پاسخگویان (۵۵/۰۰) بوده است که از رضایت متوسط آنها حکایت می‌کند. میزان رضایت بر اساس متغیرهای مستقل تحقیق نیز مؤید این میانگین است. آخرین بعد از ابعاد سه‌گانه زیست پذیری شهری، زیست پذیری زیست‌محیطی است. میانگین رضایت از زیست پذیری زیست‌محیطی در بین پاسخگویان برابر با (۳۲/۶۶) بوده است. با توجه به دامنه این مقیاس که بین ۱۱ تا ۵۵ می‌باشد. یافته‌های آماری نشان می‌دهد پاسخگویان رضایت زیادی از زیست پذیری زیست‌محیطی دارند.

جهت سنجش رابطه بین متغیرهای مستقل (رویکرد به فضای فرهنگی، احساس بهزیستی شهری، رویکرد به عملکرد مدیریت شهر و احساس امنیت شهری) با زیست پذیری (زیست پذیری اقتصادی، زیست پذیری اجتماعی و زیست پذیری زیست‌محیطی) بر حسب سطح سنجش آنها و پس از کدگذاری‌های مجدد از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. جدول (۳) نتایج حاصل از آزمون همبستگی را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۳. ضریب همبستگی متغیرهای مستقل با ابعاد زیست پذیری شهری

متغیرهای مستقل	متغیر وابسته	نوع آزمون همبستگی	ضریب همبستگی	ضریب معنادار	نوع رابطه	نتایج آزمون
رویکرد به فضای فرهنگی	زیست پذیری اجتماعی	ضریب اسپیرمن	۰/۲۹۰	۰/۰۰۰	مستقیم	تأیید
	زیست پذیری اقتصادی	ضریب اسپیرمن	۰/۲۶۵	۰/۰۰۰	مستقیم	تأیید
احساس بهزیستی شهری	زیست پذیری زیست محیطی	ضریب اسپیرمن	۰/۱۷۸	۰/۰۰۰	مستقیم	تأیید
	زیست پذیری اجتماعی	ضریب اسپیرمن	۰/۳۵۳	۰/۰۰۰	مستقیم	تأیید
رویکرد به عملکرد مدیریت شهری	زیست پذیری اقتصادی	ضریب اسپیرمن	۰/۲۶۵	۰/۰۰۰	مستقیم	تأیید
	زیست پذیری زیست محیطی	ضریب اسپیرمن	۰/۰۸۴	۰/۱۰۳	مستقیم	رد
احساس امنیت شهری	زیست پذیری اجتماعی	ضریب اسپیرمن	۰/۲۳۹	۰/۰۰۰	مستقیم	تأیید
	زیست پذیری اقتصادی	ضریب اسپیرمن	۰/۳۹۱	۰/۰۰۰	مستقیم	تأیید
احساس امنیت شهری	زیست پذیری زیست محیطی	ضریب اسپیرمن	۰/۱۷۰	۰/۰۰۱	مستقیم	تأیید
	زیست پذیری اجتماعی	ضریب اسپیرمن	۰/۱۷۲	۰/۰۰۱	مستقیم	تأیید
احساس امنیت شهری	زیست پذیری اقتصادی	ضریب اسپیرمن	۰/۱۱۸	۰/۰۰۲	مستقیم	تأیید
	زیست پذیری زیست محیطی	ضریب اسپیرمن	۰/۲۰۴	۰/۰۰۰	مستقیم	تأیید

همان طور که داده‌های جدول (۳) نشان می‌دهد در خصوص رابطه بین رویکرد به وضعیت فرهنگی شهروندان با میزان رضایت آن‌ها از ابعاد مختلف زیست پذیری شهر، مقدار roh اسپیرمن محاسبه شده برای متغیر مستقل با زیست پذیری اجتماعی (۰/۲۹۰)، برای زیست پذیری اقتصادی (۰/۲۶۵) و برای زیست پذیری زیست محیطی برابر با (۰/۱۷۸) می‌باشد. با توجه به سطح معناداری (sig = ۰/۰۰۰) به دست آمده حاکی از وجود رابطه مثبت و نسبتاً متوسط بین این دو متغیر است. به عبارت دیگر با افزایش رویکرد مثبت به وضعیت فرهنگی شهر رضایت از زیست پذیری شهر در ابعاد مختلف آن هم افزایش می‌یابد. همچنین داده‌های جدول در خصوص رابطه بین احساس بهزیستی افراد ساکن در شهر و میزان رضایت آن‌ها از ابعاد زیست پذیری شهر نشان می‌دهد، مقدار roh اسپیرمن به دست آمده برای متغیر مستقل با زیست پذیری اجتماعی برابر با (۰/۳۵۳)، با زیست پذیری اقتصادی برابر با (۰/۲۶۵) و میزان معناداری (sig = ۰/۰۰۰) می‌باشد. چون سطح معناداری کمتر از میزان (۰/۰۵) قابل قبول است، پس رابطه موجود معنادار بوده و می‌توان گفت بین احساس بهزیستی شهری و رضایت از زیست پذیری اجتماعی و اقتصادی شهر رابطه مثبت و متوسطی وجود دارد. در خصوص رابطه بین احساس بهزیستی افراد ساکن در شهر و میزان رضایت آن‌ها از زیست پذیری زیست محیطی شهر مقدار roh اسپیرمن محاسبه شده (۰/۰۸۴) و معناداری (sig = ۰/۱۰۳) می‌باشد، بنابراین همبستگی مثبت و ضعیفی بین احساس بهزیستی شهری و رضایت از زیست پذیری زیست محیطی شهر وجود دارد اما با توجه به این که مقدار p بیشتر از (۰/۰۵) می‌باشد، لذا رابطه به دست آمده معنادار نمی‌باشد و فرضیه رابطه بین احساس بهزیستی شهری و رضایت از زیست پذیری شهری رد می‌شود. یافته‌های جدول (۳) در خصوص رابطه بین دو متغیر رویکرد شهروندان به عملکرد مدیریت شهری و میزان رضایت آن‌ها از ابعاد مختلف زیست پذیری شهر حاکی از آن است مقدار roh اسپیرمن محاسبه شده برای متغیر مستقل با زیست پذیری اجتماعی برابر با (۰/۲۳۹)، با زیست پذیری اقتصادی برابر با (۰/۳۹۱) و میزان معناداری (sig = ۰/۰۰۰) و همچنین با زیست پذیری زیست محیطی برابر با (۰/۱۷۰) و میزان معناداری (sig = ۰/۰۰۱) می‌باشد. بنابراین رابطه بین رویکرد به عملکرد مدیریت شهری و رضایت از زیست پذیری اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی معنادار بود و می‌توان گفت بین آن‌ها رابطه‌ای مثبت و متوسطی وجود دارد. به عبارت دیگر افزایش رویکرد مثبت و رضایت از عملکرد مدیریت شهر، افزایش رضایت از زیست پذیری در همه ابعاد آن را به همراه دارد. در خصوص رابطه بین احساس امنیت شهروندان و میزان رضایت آن‌ها از ابعاد زیست پذیری شهری، مقدار roh اسپیرمن محاسبه شده بین متغیر مستقل با زیست پذیری اجتماعی برابر با (۰/۱۷۲) و میزان معناداری (sig = ۰/۰۰۱)، با زیست پذیری اقتصادی برابر با

(۰/۱۱۸) و میزان معناداری (sig= ۰/۰۰۲) و با زیست پذیری زیست محیطی برابر با (۰/۲۰۴) و میزان معناداری (۰/۰۰۰) است. با توجه به نتایج فوق می توان گفت یک رابطه مثبت و ضعیف بین احساس امنیت شهری و رضایت از زیست پذیری در همه ابعاد آن وجود دارد. به عبارت دیگر با افزایش احساس امنیت شهری، میزان رضایت از زیست پذیری هم افزایش می یابد.

رگرسیون چند متغیره روش آماری است که اجازه می دهد نمره یک متغیر را بر اساس نمره های آن در متغیرهای دیگر پیش بینی کنیم. از آنجاکه این مقیاس در صدد است که نشان دهد با شناختن متغیرهای پیش بینی به چه میزان می توان نسبت به پیش بینی متغیر ملاک اقدام کرد، باید ارزیابی از میزان موفقیت مدل انتخاب شده را هنگام کاربرد آن در محیط واقعی تخمین زد. جدول (۴) ارزیابی مدل تحلیلی زیست پذیری اجتماعی را نشان می دهد.

جدول شماره ۴. ارزیابی میزان موفقیت مدل تحلیلی در پیش بینی زیست پذیری اجتماعی

مدل	R	مجذور R	مجذور R تنظیم شده	انحراف تخمین داده شده
۱	۰/۴۶۸	۰/۲۱۹	۰/۲۱۱	۱۰/۰۳۶۸۴

داده های جدول (۴) نشان می دهد مقدار R تنظیم شده برابر با (۰/۲۱۱) می باشد. بنابراین می توان گفت مدل تحلیلی مورد استفاده ۲۱٫۹٪ تغییر در زیست پذیری اجتماعی را محاسبه کرده است. به عبارت دیگر ۲۱٫۹٪ تغییرات زیست پذیری اجتماعی بر اساس متغیرهای رویکرد به عملکرد مدیریت شهری، احساس بهزیستی شهری، احساس امنیت شهری و رویکرد به فضای فرهنگی قابل پیش بینی است. داده های بتا در جدول شماره ۷ نشان می دهد میزان اثرات مستقیم متغیرهای مستقل بر زیست پذیری اجتماعی در بررسی از احساس بهزیستی (۰/۰۹۲)، رویکرد به فضای فرهنگی (۰/۳۴۲)، احساس امنیت شهری (۰/۱۶۸) و رویکرد به عملکرد مدیریت شهری (۰/۰۹۲) درصد بوده است.

جدول شماره ۵. خروجی رگرسیون به روش Enter تاثیر متغیرهای مستقل بر زیست پذیری اجتماعی

مدل	B	ضریب های غیر استاندارد		T	سطح معنی داری
		خطای استاندارد	بتا		
مقدار ثابت	۱۹/۲۵	۳/۵۵۴		۵/۴۱۷	۰/۰۰۰
احساس بهزیستی	۴	۰/۰۱۴	۰/۰۹۲	۱/۹۹۳	۰/۰۴۷
فضای فرهنگی	۰/۰۲۷	۰/۰۵۳	۰/۳۴۲	۶/۹۵۶	۰/۰۰۰
امنیت شهری	۰/۳۶۶	۰/۰۶۳	۰/۱۶۸	۳/۶۱۶	۰/۰۰۰
عملکرد مدیریت شهر	۰/۲۲۹	۰/۰۶۴	۰/۰۹۲	۱/۸۸۷	۰/۰۶۰

با توجه به این که در تحقیقات اجتماعی معمولاً شناسایی کلیه عوامل تأثیرگذار بر متغیر وابسته برای محقق امکان پذیر نیست، بنابراین متغیرهای تحلیل مسیر همواره می توانند تنها بخشی از واریانس متغیر وابسته را تبیین کنند. به همین دلیل در تحلیل مسیر آنچه به عنوان اثر یا عوامل ناشناخته باقی می ماند به وسیله «e» که به «کمیت خطا» معروف است، نشان داده می شود. مقدار e بیان گر میزان واریانس متغیری است که متغیرهای مستقل قبلی در مدل قادر به تبیین آن نبوده اند. با مجذور کردن e، واریانس تبیین نشده به دست می آید. چنانچه مقدار e^2 از عدد ۱ کم شود مقدار واریانس تبیین شده (R^2) به دست می آید. به عبارت دیگر:

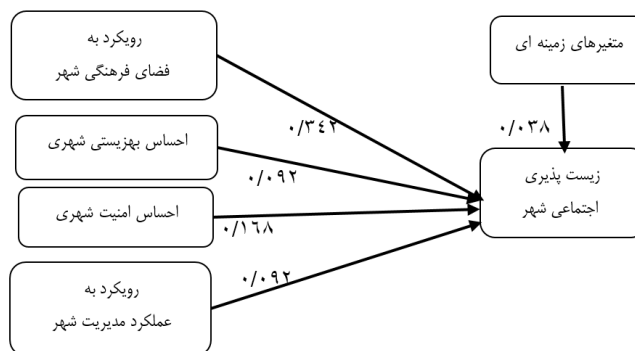
$$R^2 = 1 - e^2$$

بر اساس فرمول فوق:

$$e^2 = 1 - ۰/۲۱۱$$

پس: $R^2 = ۰/۷۸۹$ و $e^2 = ۰/۲۱۱$

با توجه به این که مقدار R^2 برابر با ۰/۲۱۱ شده است، می توان گفت ۲۱/۱ درصد از واریانس زیست پذیری اجتماعی توسط مدل تبیین شده و ۷۸/۹ درصد از واریانس زیست پذیری اجتماعی توسط مدل تبیین نمی شود.

شکل شماره ۲. نتایج حاصل از رگرسیون چند متغیری مدل تجربی تحقیق

همچنین تحلیل رگرسیون چند متغیری زیست پذیری اقتصادی در صدا است تا با شناختن متغیرهای پیش بین میزان پیش بینی متغیر ملاک را بررسی کند، بنابراین به ارزیابی از میزان موفقیت مدل انتخاب شده هنگام کاربرد آن در محیط واقعی پرداخته شده است.

جدول شماره ۶. ارزیابی میزان موفقیت مدل تحلیلی در پیش بینی زیست پذیری اقتصادی

مدل	R	مجذور R	مجذور R تنظیم شده	انحراف تخمین داده شده
۱	۰/۵۱۵	۰/۲۶۶	۰/۲۵۸	۱۰/۶۱۶۹۸

داده های ۶ نشان می دهد مقدار R تنظیم شده برابر با (۰/۲۵۸) می باشد. بنابراین می توان گفت مدل تحلیلی مورد استفاده ۲۵/۸٪ تغییر در زیست پذیری اقتصادی را محاسبه کرده است. به عبارت دیگر ۲۵/۸٪ تغییرات زیست پذیری اقتصادی بر اساس متغیرهای رویکرد به عملکرد مدیریت شهری، احساس بهزیستی شهری، احساس امنیت شهری و رویکرد به فضای فرهنگی قابل پیش بینی است. داده های بتا در جدول ۷ نشان می دهد میزان اثرات مستقیم متغیرهای مستقل بر احساس بر زیست پذیری اقتصادی برابر با احساس بهزیستی (۰/۱۰۸)، رویکرد به فضای فرهنگی (۰/۲۱۳)، احساس امنیت شهری (۰/۱۱۵) و رویکرد به عملکرد مدیریت شهری (۰/۳۵۶) درصد بوده است.

جدول شماره ۷. خروجی رگرسیون به روش Enter تاثیر متغیرهای مستقل بر زیست پذیری اقتصادی

سطح معنی داری	T	ضریب های غیر استاندارد		مدل
		ضریب های استاندارد	B	
۰/۰۰۲	۳/۱۹۱	۳/۷۶۳	۱۲/۰۰۹	مقدار ثابت
۰/۰۱۷	۲/۴۰۲	۰/۱۰۸	۰/۰۱۴	احساس بهزیستی
۰/۰۰۰	۴/۴۵۷	۰/۲۱۳	۰/۰۵۶	فضای فرهنگی
۰/۰۱۶	۲/۴۳۰	۰/۱۱۵	۰/۰۶۸	امنیت شهری
۰/۰۰۰	۷/۸۹۰	۰/۳۵۶	۰/۰۶۷	عملکرد مدیریت شهر

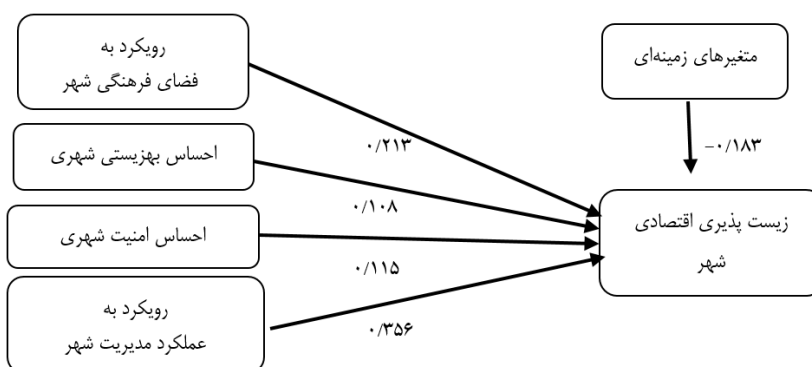

با توجه به این که مقدار R^2 برابر با ۰/۲۶۶ شده است، می توان گفت ۲۶/۶ درصد از واریانس زیست پذیری اقتصادی توسط مدل تبیین شده است.

واریانس تبیین نشده برابر است با:

$$e^2 = 1 - R^2$$

بر اساس فرمول فوق ۷۳/۴ درصد از واریانس زیست پذیری اقتصادی توسط مدل تبیین نمی شود.

شکل شماره ۳. مدل تجربی عوامل مؤثر بر زیست اقتصادی

جدول ۸ میزان موفقیت مدل تبیین زیست پذیری زیست محیطی را هنگام کاربرد آن در محیط واقعی تخمین زده است.

جدول شماره ۸. ارزیابی میزان موفقیت مدل تحلیلی در پیش بینی زیست پذیری زیست محیطی

مدل	R	مجذور R	مجذور R تنظیم شده	انحراف تخمین داده شده
۱	۰/۳۸۴	۰/۱۴۷	۰/۱۳۸	۶/۴۴۶۸۶

داده های جدول ۸ نشان می دهد مقدار R تنظیم شده برابر با (۰/۱۳۸) می باشد. بنابراین می توان گفت مدل تحلیلی موردا استفاده ۱۳,۸٪ تغییر در زیست پذیری زیست محیطی را محاسبه کرده است. به عبارت دیگر ۱۳,۸٪ تغییرات زیست پذیری زیست محیطی بر اساس متغیرهای رویکرد به عملکرد مدیریت شهری، احساس بهزیستی شهری، احساس امنیت شهری و رویکرد به فضای فرهنگی قابل پیش بینی است. داده های بتا در جدول ۹ نشان می دهد میزان اثرات مستقیم متغیرهای مستقل بر زیست پذیری زیست محیطی برابر با احساس بهزیستی (۰/۰۴۴)، رویکرد به فضای فرهنگی (۰/۱۵۵)، احساس امنیت شهری (۰/۲۳۷) و رویکرد به عملکرد مدیریت شهری (۰/۱۳۹) درصد بوده است.

جدول شماره ۹. خروجی رگرسیون به روش Enter تاثیر متغیرهای مستقل بر زیست پذیری زیست محیطی

مدل	ضریب های غیر استاندارد		T	سطح معنی داری
	B	خطای استاندارد		
مقدار ثابت	۱۶/۸۸۹	۲/۲۸۳	۷/۳۹۸	۰/۰۰۰
احساس بهزیستی	۰/۰۰۸	۰/۰۰۹	۰/۹۱۰	۰/۳۶۳
فضای فرهنگی	۰/۱۰۲	۰/۰۳۴	۳/۰۱۶	۰/۰۰۳
امنیت شهری	۰/۱۹۱	۰/۰۴۱	۴/۶۵۲	۰/۰۰۰
عملکرد مدیریت شهر	۰/۱۱۶	۰/۰۴۱	۲/۸۵۹	۰/۰۰۴

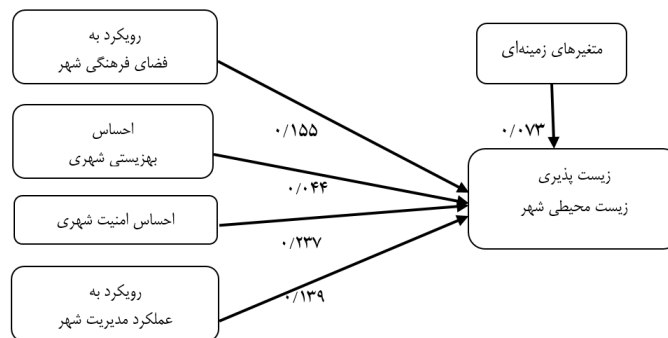
با توجه به این که مقدار R^2 برابر با ۰/۱۳۸ شده است، می توان گفت ۱۳/۸ درصد از واریانس زیست پذیری زیست محیطی توسط مدل تبیین شده است.

واریانس تبیین نشده برابر است با:

$$e^2 = 1 - R^2$$

بر اساس فرمول فوق ۸۶/۲ درصد از واریانس زیست پذیری زیست محیطی توسط مدل تبیین نمی شود.

بر اساس نتایج حاصل از رگرسیون چند متغیری مدل تجربی تحقیق به شرح ذیل می باشد:

شکل شماره ۴. مدل تجربی عوامل مؤثر بر زیست پذیری زیست محیطی

نتیجه گیری

زیست‌پذیری که مفهوم تحت بررسی این پژوهش است، در معنای اصلی و کلی خود به مفهوم دستیابی به قابلیت زندگی است و در واقع زیست‌پذیری همان دستیابی به کیفیت برنامه‌ریزی شهری خوب یا مکان پایدار است. یافته‌های تحقیق در خصوص میزان رضایت از ابعاد مختلف زیست‌پذیری نشان می‌دهد شهروندان رضایت متوسطی از زیست‌پذیری اقتصادی شهر داشته‌اند. مروری بر شاخص‌های زیست‌پذیری اقتصادی نشان می‌دهد، مسکن و کیفیت آن بدترین وضعیت را در بین دیگر متغیرها دارد و بخش عمده‌ای از رضایت پایین زیست‌پذیری اقتصادی به آن برمی‌گردد. ضعف امکانات زیر ساختی حمل و نقل شهری و وضعیت نامناسب اشتغال و درآمد پایین از دیگر عوامل رضایت کم از زیست‌پذیری اقتصادی شهر است. میانگین رضایت از زیست‌پذیری اجتماعی شهر ایلام توسط پاسخگویان بطور متوسط ارزیابی شده است. رضایت از زیست‌پذیری اجتماعی در پرتو مولفه‌های تشکیل‌دهنده آن قابل ارزیابی است. همبستگی اجتماعی به عنوان یکی از عناصر زیست‌پذیری اجتماعی، تحت تاثیر نه‌نشده‌های فکری، ارزشی، عقیدتی و نیز عناصر هویت بخش به جا مانده از سنت و گذشته از وضعیت مناسبی برخوردار است. از دیگر مولفه‌های زیست‌پذیری اجتماعی وضعیت بهداشت شهر می‌باشد که با تکیه بر اصل ۲۹ قانون اساسی مبنی بر برخورداری همه آحاد جامعه از تأمین اجتماعی از نظر بازداشتگی، بیکاری ... و نیز نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی به صورت بیمه و همچنین طرح تحول سلامت در سال‌های اخیر با رویکرد حفاظت مالی از مردم، ایجاد عدالت در دسترسی به خدمات سلامت و نیز ارتقاء کیفیت خدمات اجرایی رضایت از زیست‌پذیری اجتماعی شهر را افزایش داده است.

در خصوص زیست‌پذیری زیست محیطی به عنوان آخرین بعد زیست‌پذیری شهری، که شهروندان از آن رضایت نسبتاً خوبی داشته‌اند، طی سال‌های گذشته به علت افزایش جمعیت و گسترش حوزه شهر، پایین بودن سرانه فضای سبز و توزیع نامتوازن آن، همچنین بی‌توجهی به شاخص‌های پایداری زیست محیطی، شهر ایلام با مشکلاتی روبرو شده است. هرچند شهر ایلام به از نظر سرانه دسترسی به فضاهای مصنوعی وضعیت مناسبی ندارد، اما به علت دسترسی به پارک‌های طبیعی مانند جغاسبز، تخت‌خان، تنگه ارغوان و منطقه ششدار بخشی از نارضایتی را جبران کرده است. شهر ایلام در خصوص شاخص بهداشت عمومی موفقیت‌های گسترده‌ای در زمینه کنترل بیماری‌های واگیر محیطی داشته است. احداث سد ایلام دسترسی به آب آشامیدنی سالم را بیشتر کرده است، هرچند در فصول بارانی سال، مشکلاتی را

برای تامین آب شرب سالم ایجاد می کند. در زمینه آلودگی هوا، وجود تعداد زیاد ماشین های شخصی باعث بالا رفتن ذرات معلق در هوا شده و غلظت آلاینده ها را در شهر افزایش می دهد. باید اشاره کرد منبع اصلی آلودگی هوای شهر ایلام در سال های گذشته، گرد و خاک با منشاء بیرونی و از سوی کشور عراق با میانگین ۴۵ روز در سال بوده است که گاهی میزان دید را به کمتر از ۵ متر کاهش داده و موجبات تعطیلی ادارات و مغازه ها شده و موجب اختلال در زندگی عادی شهر می شود.

در بخش یافته های تبیینی ارتباط و تاثیر مستقیم متغیرهای مستقل تحقیق بر روی زیست پذیری شهری در کلیه ابعاد آن مورد تایید قرار گرفت. یعنی هر چه احساس امنیت شهری و نیز احساس بهزیستی شهری افزایش یابد و نیز رویکرد مثبتی به فضای فرهنگی و عملکرد مدیریت شهر وجود داشته باشد، به تبع آن میزان رضایت از زیست پذیری شهری در همه ابعاد آن نیز افزایش می یابد که این نتیجه، یافته های تحقیقات ساوآسدیسارا (۱۹۸۸)، بالساس (۲۰۰۴)، ماریانز و ونزر (۲۰۱۱)، سایتلونگا (۲۰۱۳)، بدلند (۲۰۱۴)، خراسانی (۱۳۹۱)، شبانی (۱۳۹۲)، فلاح منشادی (۱۳۹۲)، بندرآباد (۱۳۹۳)، علیزاده (۱۳۹۳) و نیز عیسی لو و همکاران (۱۳۹۳) را تایید می کند و با آن ها همسو است. هم چنین نتایج این تحقیق با تحقیق نیوتن (۲۰۱۲) در خصوص عدم رابطه بین وضعیت زیر ساخت های شهری با زیست پذیری شهر ناهمسو است. به عبارت دیگر بر خلاف تحقیق نیوتن بین زیرساخت های شهر (کیفیت آب، برق، گاز، دسترسی به فروشگاه های زنجیره ای، حمل نقل مناسب و با کیفیت و ...) و زیست پذیری رابطه وجود دارد. نتایج تحقیق همچنین تایید کننده ی چارچوب نظری تحقیق در مورد تاثیر متغیرهای اجتماعی بر روی زیست پذیری شهری است که خود منبعث از نظریات جین جیکویز، بوزان و ویور، بدلند، جیکنز، بولینگ، گیدنز، بوردیو، پاتنام و ... بوده است. مطابق با نظریات فوق، بهبود فضای کسب و کار و ایجاد اشتغال پایدار و افزایش درآمد، دسترسی به مسکن ارزان و باکیفیت و نیز دسترسی به امکانات حمل و نقل و خدمات زیر ساختی شهر، زیست پذیری اقتصادی شهر را نیز افزایش خواهد داد. همچنین شبکه های مشارکت مدنی قوی، تعاملات انسجام بخش و اعتماد بخش، دسترسی به خدمات آموزشی و بهداشتی مناسب و باکیفیت زمینه ساز زیست پذیری اجتماعی خواهد شد. بنابراین برنامه ریزی های شهری زمانی منجر به ایجاد شهر زیست پذیر خواهد شد که رویکردهای برنامه ریزی «از بالا به پایین، متمرکز، با مردم» به رویکرد «از پایین به بالا، غیرمتمرکز و برای مردم» تغییر کند و موجب جلب مشارکت، اعتماد اجتماعی، افزایش پیوستگی و تعلق اجتماعی گردد که یافته های تحقیق نیز آن را تایید می کند. بنابراین بر مبنای یافته های این تحقیق و بر حسب R^2 به دست آمده، بالا بردن احساس امنیت شهری، افزایش بهزیستی شهری، بهبود فضای فرهنگی شهر بخصوص افزایش انسجام و مشارکت اجتماعی شهروندان، اعتماد اجتماعی آنان و نیز توجه به شهروندی فرهنگی در کنار تغییر رویکرد مدیریت شهر می تواند منجر به بهبود شاخص زیست پذیری شهر در هر سه بعد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی گردد.

- شهری بیان می گردد:
- ❖ تشکیل مدیریت یکپارچه واحد شهری (الزامات قانونی و کارکردی)؛
  - ❖ ارتقای ظرفیت های اجرایی شهرداری، بهبود کیفیت سیاست ها و عملکردهای مدیریت شهری؛
  - ❖ برخورد و دیدگاه جامع و سیستماتیک به مدیریت شهری؛
  - ❖ همزمان شدن مدیریت شهری با فناوری و مدیریت جدید و ارائه و توزیع خدمات اجتماعی - رفاهی و فرهنگی؛
  - ❖ تشویق و جلب مشارکت فعال شهروندان بر اساس اصول شهروندمداری و دموکراسی مشارکتی با ارتقاء دادن آگاهی مردم از حقوق شهروندی خود، ترویج فرهنگ شهرنشینی، ارتقای آگاهی مردم در زمینه حقوق و فرهنگ شهروندی، مدیریت و برنامه ریزی شهری؛
  - ❖ جذب مشارکت نهادهای غیردولتی، مردمی و بخش خصوصی از طریق اقدامات قانونی برای ایجاد تشکل ها و تقویت نهادهای غیر دولتی؛
  - ❖ تمرکززدایی در سطوح تصمیم گیری، اجرا و نظام تخصیص منابع؛

- ❖ جذب مشارکت عمومی و ایجاد شرایط مناسب جهت اجرای فعالیت های « مشارکت شهری»؛
- ❖ تقویت روابط متقابل بخش خصوصی و شهرداری؛
- ❖ ایجاد حس مسئولیت اجتماعی و احساس تعلق به جامعه (اعتماد متقابل)؛
- ❖ تخصص گرایی در مدیریت شهری و افزایش توانایی نیروی کارکنان شهرداری ها؛
- ❖ کارآمد سازی و توانمندسازی مدیریت یکپارچه و واحد شهری از طریق هماهنگ سازی روابط میان عناصر شهری؛
- ❖ شناسایی محدودیت ها، منابع و اولویت نیازها در گروه های مختلف و اقلیت در جامعه؛
- ❖ اولویت قرار دادن آگاهی از پدیده شهروندی در نظام آموزشی؛
- ❖ با توجه به تنوع قومی شهر ایلام و با نظر به این که شهروندی یک سازه اجتماعی و فرهنگی است، باید بستر اجتماعی و فرهنگی این پدیده را با رویکرد های ارزشی، بومی و محلی آن خرده فرهنگ متناسب کرد.
- ❖ بنیان های فرهنگ شهروندی اعم از " مساوات طلبی، آزادی، فردگرایی، مردم سالاری، م مسئولیت پذیری مدنی و مشارکت عمومی " را در شهر مورد حمایت از سوی مدیریت شهری قرار گیرد. علاوه بر تامین و رسیدگی به نیازهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی شهروندان، توجه عمیق به " نیازهای فرهنگی " آنها نیز داشته باشند. این نیازها همان خلاقیت، خودشکوفایی، نیازهای فراغت و لذت و ... و نمونه های از این نیازها است.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

منابع

- (۱) بندر آباد، علیرضا (۱۳۹۰) شهر زیست پذیر از مبانی تا معنا، چاپ اول، تهران: انتشارات آذرخش.
- (۲) بندرآباد، علیرضا و احمدی نژاد، فرشته (۱۳۹۳) ارزیابی شاخص های کیفیت زندگی با تأکید بر اصول شهر زیست پذیر در منطقه ۲۲ تهران، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی شهری، دوره ۵، شماره ۱۶، صص. ۷۴-۵۵.
- (۳) تردست، زهرا؛ نیک سرشت، مهدی؛ مشکینی، ابوالفضل (۱۳۹۸) تبیین الگوی سازمان یابی فضایی زیست پذیری شهری (نمونه موردی: شهر ایلام)، فصلنامه مطالعات ساختارها و کارکرد شهری، دوره ۶، شماره ۲۰، صص. ۱۲۵-۱۰۵.
- (۴) حبیبی، داود؛ قشقایی، رضا؛ فرزاد حیدری (۱۳۹۲) نگاهی به ویژگی های و معیارهای شهر زیست پذیر، کنفرانس بین المللی عمران معماری و توسعه شهری پایدار، تبریز، دانشگاه تبریز.
- (۵) خراسانی، محمدامین و رضوانی، محمدرضا (۱۳۹۲) شناخت و تحلیل تفاوت زیست پذیری روستاهای پیرامون شهری در شهرستان ورامین، فصلنامه فضا و توسعه روستایی، سال ۲، شماره ۲، صص. ۷۳-۵۵.
- (۶) خراسانی، محمدحسین (۱۳۹۳) سکونتگاه زیست پذیر، سکونتگاه پایدار، همایش علوم جغرافیایی ایران، تهران، دانشگاه تهران.
- (۷) گلکار، کوروش (۱۳۸۵) نشاط و سرزندگی در شهر به کمک طراحی شهری، مجله شهر نگار، سال ۷، شماره ۳۹، صص. ۲۸-۲۴.
- (۸) رهنما، محمدرحیم؛ قنبری، محمد؛ محمدی حمیدی، سمیه؛ حسینی، سید مصطفی (۱۳۹۸) ارزیابی و سنجش زیست پذیری شهری در کلان شهر اهواز، فصلنامه شهر پایدار، سال ۲، شماره ۲، صص. ۱۷-۱.
- (۹) ساسان پور، فرزانه؛ تولایی، سیمین؛ جعفری اسدآبادی، حمزه (۱۳۹۴) سنجش و ارزیابی زیست پذیری شهری در مناطق بیست و دوگانه کلان شهر تهران، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، سال ۵، شماره ۱۸، صص. ۴۲-۲۷.
- (۱۰) سلیمانی مهرنجابی، محمد؛ تولایی، سیمین؛ رفیعیان، مجتبی؛ زنگانه، احمد، خزائی نژاد، فروغ، (۱۳۹۵) زیست پذیری شهری: مفهوم، اصول، ابعاد و شاخص ها، فصلنامه پژوهش های جغرافیایی برنامه ریزی شهری، سال ۴، شماره ۱، صص. ۵۰-۲۷.

- (۱۱) قنبری، محمد (۱۳۹۶) زیست پذیری، رهیافتی نوین در برنامه‌ریزی شهری مطالعه موردی: کلان‌شهر مشهد، رساله دوره دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری.
- (۱۲) علیزاده، سجاد (۱۳۹۳) سنجش عوامل زیست پذیری با تأکید بر رویکرد مشارکت (مطالعه موردی محله بریانک منطقه ۱ شهرداری تهران)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی دکتر وراز مرادی مسیحی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
- (۱۳) عیسی لو، علی‌اصغر؛ مصطفی، بیات؛ عبدالعلی، بهرامی (۱۳۹۳) انگاره زیست پذیری رهیافتی نوین جهت ارتقای کیفیت زندگی در جوامع روستایی (مطالعه موردی شهرستان قم، بخش کهک)، نشریه مسکن محیط و روستا، سال ۳۳، شماره ۱۴۶، صص. ۱۲۰-۱۰۷.
- (۱۴) مهره کش، ریحانه؛ صابری، حمید؛ مؤمنی، مهدی؛ اذانی، مه‌ری (۱۳۹۸) تبیین عوامل مؤثر کالبدی بر میزان زیست پذیری مناطق شهری (مطالعه موردی: مناطق شهر اصفهان)، پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری، سال ۷، شماره ۲، صص. ۴۲۹-۴۱۱.
- (۱۵) کرمی، تاج‌الدین (۱۳۹۰) نابرابری فضایی در فرایند گسترش کالبدی شهر (مورد: شهر تهران)، رساله دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی دانشگاه خوارزمی، تهران.
- 16) Alizadeh, Sajjad. (2014) Assessing livability factors with emphasis on participation approach (Case study of Bryanak neighborhood, District 1, Tehran Municipality), Master Thesis under the guidance of Dr. Varaz Moradi Masihi, Islamic Azad University, Central Tehran Branch. [in Persian].
- 17) Bandar Abad, Alireza. (2011) A livable city from basics to meaning, first edition, Tehran, Azarakhsh Publications. [in Persian].
- 18) Bandarabad, Alireza. & Ahmadinejad, Fereshteh. (2014) Assessment of quality of life with emphasis on the principles of habitable cities in the region 22 of Tehran, Journal of Urban Research and Planning, Vol.5, No.16, pp.55-74. [in Persian].
- 19) Chicago Metropolitan Agency for Planning. (2009) Go To 2040, Retrieved from.
- 20) Cowan, R. (2005) the dictionary of urbanism, streetwise press.
- 21) Eckert. & Schinkel. (2010) A System Approach to Livability and Sustainability: Defining Terms and Mapping Relationships to Link Desires with Ecological Opportunities and Constraints, Systems Research and Behavioral Science Syst, Vol.27, pp.585-597.
- 22) Ghanbari, Mohammad. (2017) Sustainability, a New Approach in Urban Planning Case Study: Mashhad Metropolis, PhD Thesis in Geography and Urban Planning, Ferdowsi University of Mashhad, Faculty of Literature and Humanities, Department of Geography and Urban Planning. [in Persian].
- 23) Golkar, Kourosh. (2006) Liveliness in the city with the help of urban design, Shahrnegar Journal, Vol.7, No.39, pp.24-28. [in Persian].
- 24) Habibi, Davood. & Qashqaei, Reza. & Farzad, Heidari. (2013) A look at the characteristics and criteria of a livable city, International Conference on Architectural Civil Engineering and Sustainable Urban Development, Tabriz: University of Tabriz. [in Persian].
- 25) IsaLu, Ali Asghar. & Mustafa, Bayat. & Abdolali, Bahrami. (2014) The idea of livability is a new approach to improve the quality of life in rural communities (Case study of Qom city, Kahak section), Journal of Environment and Rural Housing, Vol.33, No.146, pp.120-107. [in Persian].
- 26) Karami, Tajeddin. (2011) Spatial Inequality In Process Physical Expansion City (Case: City Tehran), The journal Doctor of Geography and Urban Planning, Faculty of Geographical Sciences University University. [in Persian].
- 27) Kashef, M. (2016) Urban Livability across disciplinary and professional boundaries, Frontiers of Architectural Research, Vol.5, No.2, pp.239-253.
- 28) Khorasani, Mohammad Amin. & Rezvani, Mohammad Reza. (2013) Recognition and analysis of biodiversity differences in suburban villages in Varamin city,

- Journal of Space and Rural Development, Vol.2, No.2, pp.55-73. [in Persian].
- 29) Khorasani, Mohammad Hossein. (2014) Living Habitat, Sustainable Habitat, Iranian Conference on Geographical Sciences, Tehran, University of Tehran. [in Persian].
  - 30) Khorasani. M. & Zarqhamfard, M. (2016) Analyzing the Impacts of Spatial Factors on Livability of Peri-Urban Villages Social Indicators Research An International and Interdisciplinary”, Journal for Quality-of-Life Measurement, Vol. 136, No.2, pp.693-717.
  - 31) Larice, Michael. (2005) Great Neighborhoods: The Livability and morphology of High density neighborhoods in Urban North America, Doctor of Philosophy in City and Regional Planning, UNIVERSITY OF CALIFORNIA, BERKELEY.
  - 32) Lowe, M. & Whitzman, C. & Badland, H.M. & Davern, M. & Hes, D. & Aye, L. Butterworth, I. & Giles-Corti, B. (2013) Liveable, Healthy, and Sustainable: What are the Key Indicators for Melbourne Neighbourhoods? McCaughey VicHealth Centre for Community Wellbeing, Melbourne University.
  - 33) Matthias Ruth. & Rachel S, Franklin. (2013) livability for all? conceptual limits and practical implications, Journal Applied Geography, Vol.14, pp.18-23.
  - 34) Michael, Southworthlau. & Hashim, Ahmad Hariza. (2010) livability dimensions and attributes: their relative important the eyes of neighborhood residents, journal of construction in developing countries.
  - 35) Mohrekesh, Reyhaneh. & Saberi, Hamid. & Mahdi Momeni. & Mehri Azani. (2019) Explaining the Effective Factors on Livability of Urban Areas of Isfahan, Geographical Urban Planning Research, Vol.7, No.2, pp.429-411. [in Persian].
  - 36) National research council. (2002) Community and quality of life. Data needs for informed decision making, Washington: National academy press.
  - 37) Newton, Peter. (2012) Liveable and Sustainable? Socio-Technical Challenges for Twenty-first-Century Cities, Journal of Urban Technology, Vol.19, pp.81-102.
  - 38) Perogordo Madrid, D. (2007) the Silesia Mega polis, European Spatial Planning. Salzano, E, seven aims for the livable city international making cities livable conferences, California, USA: Gondolier press.
  - 39) Rahnama, Mohammad Rahim. & Ghanbari, Mohammad. & Mohammadi Hamidi, Somayeh. & Hosseini, Seyed Mostafa. (2019) Evaluation and measurement of viability in Ahvaz metropolis, Journal Sustainable City, Vol.2, No.2, pp.1-17. [in Persian].
  - 40) Sasanpour, Farzaneh. & Toulaei, Simin. & Jafari Asadabadi, Hamzeh. (2015) Study of Urban Livability in Twenty-two Districts of Tehran Metropolitan, Quarterly Quarterly, Vol 5, No 18, pp: 27-42. [in Persian].
  - 41) Soleimani Mehrnjabi, Mohammad. & Tulai, Simin. & Rafieian, Mojtaba. & Zanganeh, Ahmad. & Khazaeinejad, Forough. (2016) Urban lviability: the Concept, Principles, aspects and parameters, Journal of Geographical Urban Planning Research, Vol.4, No.1, pp.27-50. [in Persian].
  - 42) Tardast, Zahra. & Nikseresht, Mehdi. & Meshkini, Abolfazl. (2019) Explaining the Pattern spatial organization of Urban livability: Case Study: Ilam City, Journal of Urban Structures and Function Studies, Vol.6, No.20, pp.105-125. [in Persian].
  - 43) The Economist Intelligence Unit. (2015) A Summary of the Liveability Ranking and Overview, London, England.
  - 44) Van Dorst, M. (2010) Sustainable liveability: Privacy zoning as a physical condition for social sustainability, in Environment, health, and sustainable development, A. Abdel-Hadi, M. Tolba, and S. Soliman, Editors, Hogrefe Publishing: Cambridge, MA. pp.111-125.
  - 45) VanZerr, M. & Seskin, S. (2011) Recommendations Memo Livability and Quality of Life Indicators, Least Cost Planning Working Group and Least Cost Planning Projects Management Team.